

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

Participatory Community–Based Tourism Development in Bang Len Community, Bang Len Subdistrict, Bang Yai District, Nonthaburi Province

มนชนก จุลสิกชี¹, อภิญญา นุชนารถ² และ สุพรรณนิการ์ ชาคำรูน³

Manachanok Jullasikkee¹, Apinya Nutchanart², and Supannikar Charkhamrun³

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Faculty of Management Science, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Thailand

E-mail: manachanok.j@bsru.ac.th¹

Received June 18, 2025; **Revised** July 21, 2025; **Accepted** August 6, 2025

Abstract

This research aimed to 1) study the community context of Bang Len, Bang Len Subdistrict, Bang Yai District, Nonthaburi Province; 2) analyze the community–based tourism (CBT) potential of Bang Len; 3) develop tourism routes and activities through community–based participatory approaches in Bang Len; and 4) evaluate tourist satisfaction with those routes and activities. The study employed a mixed–methods approach. The purposively selected sample consisted of 37 participants, including community leaders, entrepreneurs, relevant agencies, and tourists. Data were collected through semi–structured interviews, participant observation, focus group discussions, and tourist surveys. Qualitative data were analyzed through content analysis and SWOT analysis, while quantitative data were analyzed using descriptive statistics – percentage, mean, and standard deviation. The findings revealed that 1) Bang Len was a long–established riverside community along Khlong Om Non, characterized by traditional agricultural lifestyles and a strong emphasis on preserving local culture. 2) The community's CBT potential lay in its unique natural and cultural resources, strong local cohesion, and internal management, along with external support from relevant agencies. 3) Based on the findings, a one–day tourism route titled “Suan Kaew, Suan Bua: Riverside Life of Khlong Om Non” was developed, featuring interconnected attractions and experiential learning activities rooted in local wisdom. 4) The overall tourist satisfaction toward the route and activities was high, with tourism activities receiving the highest level of satisfaction.

Keywords: tourism development; community–based tourism; participation

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทของชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี 2) วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบางเลน 3) พัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบางเลน และ 4) ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น 37 คน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการเก็บแบบสอบถามนักท่องเที่ยว โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ SWOT สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทของชุมชนบางเลนเป็นชุมชนเก่าแก่ริมคลองอ้อมนนท์ที่มีความโดดเด่นในด้านวิถีชีวิตริมน้ำ การเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 2) ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีจุดแข็งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ความเข้มแข็งของชุมชนและการบริหารจัดการโดยคนในพื้นที่ และการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ 3) ผลการศึกษานำไปสู่การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ ภายใต้ชื่อ “สวนแก้ว สวนบัว วิถีชีวิตริมคลองอ้อมนนท์” และ 4) ผลการประเมินความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาการท่องเที่ยว; การท่องเที่ยวโดยชุมชน; การมีส่วนร่วม

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นหนึ่งในแหล่งรายได้สำคัญที่นำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ กระแสเงินตราไหลเวียนในประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ อีกทั้งยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมและการขนส่ง รวมถึงการค้าและการลงทุนที่ช่วยเพิ่มการขยายตัวและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของประเทศไทย (National Tourism Policy Committee, 2023) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ เพื่อการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชน ให้ความสำคัญกับการยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม โดยกำหนดวิสัยทัศน์ทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยว่า ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน รวมถึงการเตรียมความพร้อมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่การเติบโตในอนาคต (Ministry of Tourism and Sports, 2017)

จากการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวชุมชนของ Tourism Marketing Research Division (2024) พบว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไป เริ่มมองหาสถานที่ท่องเที่ยวที่ปลอดภัย ห่างไกลจากความแออัด และตอบสนองความต้องการทางจิตใจที่อยากแบ่งปันประสบการณ์ การค้นพบใหม่ ๆ ดังนั้น จึงเป็นโอกาสสำหรับการท่องเที่ยวชุมชน หากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ อันทรงคุณค่า ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งกิจกรรมและบรรยากาศของชุมชน เป็นสิ่งที่จะทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยว

ที่มีศักยภาพจะท่องเที่ยวชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคตหันมาสนใจการท่องเที่ยวชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะการส่งเสริมอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ทั้งวัฒนธรรม วิถีชีวิต อาหาร และธรรมชาติที่จะสามารถทำให้เกิดการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวคุณภาพชาวไทย เกิดการกระจายการเดินทางทั้งในเชิงพื้นที่และช่วงเวลา สร้างโอกาสในการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่มีความหมายและตอบโจทย์ความยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

จังหวัดนนทบุรี มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 400 ปี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยามีคูคลองน้อยใหญ่มากมาย เป็นเมืองเก่าแก่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดนนทบุรี เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำเจ้าพระยาแบ่งพื้นที่ของจังหวัดออกเป็น 2 ส่วน คือ ฟังตะวันออกและฝั่งตะวันตกมีคูคลองทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่เกิดจากการขุดในสมัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก คลองแต่ละสายเชื่อมต่อกันและสามารถใช้เป็นเส้นทางสัญจรไปมาหาสู่และติดต่อกันระหว่างหมู่บ้าน ตำบลและจังหวัด จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ทั้งหมด 388,939 ไร่ โดยมีส่วนที่การเกษตร ประกอบด้วย ข้าวนาปี พืชผัก สวนผลไม้ และไม้ดอกไม้ประดับ จำนวน 105,034.88 ไร่ พื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทานจำนวน 208,862 ไร่ (Nonthaburi Provincial Agricultural Council, 2018) จากแผนพัฒนาจังหวัดนนทบุรี 5 ปี พ.ศ. 2566 – 2570 ได้กล่าวว่า จังหวัดนนทบุรีมีศักยภาพด้านการคมนาคมสะดวก ทั้งทางบกและทางน้ำ และมีความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนไทยดั้งเดิม ชุมชนไทย – มอญ และตลาดน้ำ อยู่ติดกรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเข้าไปเย็นกลับ โดยเที่ยววันหยุดสุดสัปดาห์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ตามแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ นอกจากนี้ Nonthaburi Provincial Office of Tourism and Sports (2022) ได้สรุปสถิติการท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2565 มีผู้เยี่ยมเยือนทั้งหมด จำนวน 1,942,233 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้เยี่ยมเยือนเป็นชาวไทย จำนวน 1,887,378 คน และชาวต่างชาติ จำนวน 54,855 คน สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของจังหวัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งยังเป็นจุดหมายปลายทางที่มีแนวโน้มการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนที่กำลังได้รับความนิยม

ชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมายาวนานและมีความหลากหลายทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และการพัฒนาเมืองในปัจจุบัน ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีระบบคลองธรรมชาติ เช่น คลองอ้อม ซึ่งเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าไหลผ่านพื้นที่ของชุมชน ส่งผลให้ชาวบ้านในพื้นที่มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสายน้ำและการเกษตรมาอย่างต่อเนื่อง ในอดีตประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับ เพาะพันธุ์ต้นไม้เชิงพาณิชย์ ฯลฯ โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้ เช่น กัลยณ้ำว่า กัลยหอม ทุเรียน มะม่วง มังคุด ขนุน และมะนาว ซึ่งอาศัยประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและแม่น้ำลำคลอง อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันชุมชนบางเลนได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมือง ทำให้พื้นที่บางส่วนถูกพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย หมู่บ้านจัดสรร และพื้นที่พาณิชยกรรมมากขึ้น ส่งผลให้โครงสร้างเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ถึงแม้ว่าจะอยู่ในเขตเมืองชั้นนอกของกรุงเทพฯ แต่ชุมชนบางเลนยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น การจัดงานประเพณีท้องถิ่น วัดและศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เช่น วัดบางเลนเจริญ วัดสะแก วัดศรีราษฎร์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน ได้แก่ การทำน้ำพริก ขนมหองพับ ขนมหะยาสารท ข้าวแช่ เมี่ยงกลีบบัว ดอกไม้เกล็ดปลา เป็นต้น จะเห็นได้ว่าชุมชนบางเลนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และยังมีเครือข่ายองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ทั้งนี้ ในการสร้างมูลค่าจากทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนย่อมเป็นหน้าที่หลักของคนในชุมชนที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิดวางแผน และร่วมกันทำเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่าง

ต่อเนื่อง (Somshila & Kaewnuch, 2018) แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนบางเลนยังไม่มีเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร และขาดการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเป็นระบบ และยังไม่มีการศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้ เพื่อเสนอการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมให้สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวและเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบางเลนให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมากขึ้น ดังนั้น คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เพื่อนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำ อันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
4. เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาบริบทชุมชนในมิติต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 2) ด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต 3) ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 5) ด้านคุณภาพการบริการด้านการท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน รวมทั้งประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว 3) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้แบ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และ 2 ที่ศึกษาบริบทของชุมชนบางเลน และวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบางเลน คือ ประธานชุมชน ประชาชนในชุมชนบางเลน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว ซึ่งทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน
2. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ในการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบางเลน คือ ประธานชุมชน ประชาชนในชุมชนบางเลน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 12 คน
3. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 4 การประเมินความพึงพอใจต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน คือ นักท่องเที่ยว ซึ่งทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ ชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ระหว่างเดือนธันวาคม 2567 ถึง สิงหาคม 2568

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

National Tourism Policy Committee (2019) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์และมีมาตรฐานก่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตที่ดี อีกทั้ง Office of Sustainable Tourism Development Areas (2015) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนมีบทบาทในฐานะที่เป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการ ดูแล จึงเป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากการที่ชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผน จัดการ ดูแล และกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวเอง โดยอาจจะมีการหน่วยงานภายนอกที่เป็นผู้ให้การสนับสนุน แต่คนในชุมชนถือเป็นเจ้าบ้านที่ส่งมอบกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการ และประสบการณ์การท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการวางแผน จัดการ และตัดสินใจกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาทุนทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในพื้นที่ (National Tourism Policy Committee, 2019; Suansri & Yeejorhor, 2013)

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน โดยกิจกรรมทางการท่องเที่ยวจะนำไปสู่การเรียนรู้ถึงรากเหง้าของชุมชน สร้างความสมดุลระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน

Chansawang (2019) ได้ให้กล่าวถึง ศักยภาพชุมชน หมายถึง ระดับความสามารถของชุมชนที่สามารถพัฒนาได้ โดยการพัฒนาขีดความสามารถของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้ได้องค์กรที่มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ขณะที่ Chompoopanya and Rojanatrakul (2022) ได้ขยายความว่า การพัฒนาศักยภาพชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมที่บุคคล องค์กรในชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องเป็นเจ้าของในการดำเนินกิจกรรม หรือช่วยกันดำเนินงาน มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความสามารถ และความพร้อมที่จะทำงานใด ๆ ให้เกิดผลสำเร็จของชุมชนในด้านการจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอย่างคุ้มค่า มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ การเรียนรู้และการจัดการร่วมกันเพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิตแปรรูปสินค้า และการบริการที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนจะต้องอาศัยกลไกการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมจากชุมชนเพื่อนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดี และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ National Tourism Policy Committee (2019) ได้เสนอเกณฑ์การพัฒนาไว้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี 3) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน และ 5) คุณภาพการบริการการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การใช้เครื่องมือวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ยังช่วยเสริมความชัดเจนในการประเมินศักยภาพในแต่ละด้าน

โดยการประเมินสภาพแวดล้อมภายในจะช่วยให้เห็นขีดความสามารถและข้อจำกัดจากทรัพยากรภายใน ขณะที่การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกจะเน้นที่โอกาสและอุปสรรคจากปัจจัยแวดล้อม (Boonyatithan, 2010; Kerdsang, 2017) การวิเคราะห์ควบคู่กันนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าใจศักยภาพของตนเองอย่างรอบด้าน และสามารถวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะเมื่อนำมาเชื่อมโยงกับเกณฑ์การพัฒนาทั้ง 5 ด้าน จะช่วยให้สามารถระบุจุดที่ควรส่งเสริมและประเด็นที่ต้องปรับปรุงได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีทิศทาง

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

United Nations (2006) นิยามการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นกระบวนการที่ชุมชนสามารถระบุปัญหา วางแผน ดำเนินการ และประเมินผลกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยชุมชนเป็นทั้งเป้าหมายและเครื่องมือในการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับ Wutthiphiphatphong et al. (2023) ที่ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมหรือโครงการตั้งแต่ต้น มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย ทั้งในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารและการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ การวางแผนงาน การร่วมบริหารโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการติดตามและประเมินผลตามนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมนั้น เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนควรดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดของโครงการ กระบวนการดังกล่าวต้องเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทราบถึงปัญหาของชุมชน และร่วมมือกันเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างแท้จริง

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติงาน จนถึงการประเมินผล ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนา และดูแลกิจกรรมที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของตนเองได้โดยตรง ทั้งยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน และเสริมสร้างความเข้าใจ ความผูกพัน และความรับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชนต่อทรัพยากรและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตน

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

Phonphuk et al. (2024) ได้ให้ความหมายว่า เส้นทางท่องเที่ยว เป็นแนวทางการสัญจรที่กำหนดขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถพบเห็นหรือเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว และจุดที่น่าสนใจต่าง ๆ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับธรรมชาติ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Leksuma and Siriwong (2022) ที่เสนอว่า การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว หมายถึง การกำหนดเส้นทางเพื่อให้ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจตามจุดต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ในการกำหนดเส้นทางสัญจรทางท่องเที่ยวควรสำรวจและสังเกตจากพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยว กิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ความปลอดภัยราคาและคุณภาพ แล้วจัดลำดับความสำคัญและความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ขณะที่

Nomnumsub (2022) ได้เสนอว่า การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการออกแบบเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ โดยอาศัยความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ พร้อมทั้งดึงอัตลักษณ์ของชุมชนมาใช้อย่างเหมาะสม โดยไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชน พร้อมดำเนินการทดลองและประเมินผลผ่านการจัดทัวร์นำร่องภายในพื้นที่ชุมชน

World Tourism Organization (1997) ได้จำแนกรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ 3 ประเภท ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) 2) การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) และ 3) การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ในขณะที่ Siriwan (2024) ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาในระดับพื้นที่ออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) การท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ (Micro Tourism) 2) การท่องเที่ยวแบบค้างคืนเพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ (Experience-based Overnight Tourism) และ 3) การท่องเที่ยวแบบกลุ่มจังหวัด (Tourism Cluster) ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ช่วยสนับสนุนการจัดรูปแบบเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวให้ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ อีกทั้ง คณะผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิด องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยว 5As ของ Chuebamrung (2009) ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) แหล่งดึงดูดใจ (Attraction) 2) ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) 3) ที่พัก (Accommodation) 4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) และ 5) กิจกรรมท่องเที่ยว (Activities) มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องมือการวิจัย เพื่อใช้สอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้น อันจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบางเลนมีทิศทางที่ชัดเจน ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และยังสามารถรักษาอัตลักษณ์และคุณค่าท้องถิ่นของชุมชนไว้ได้

ดังนั้น การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกแบบและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวภายในพื้นที่ โดยการนำอัตลักษณ์ของชุมชนมาพัฒนาอย่างเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และนำมาจัดทำเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบางเลนแบบเข้าไปเย็นกลับ พร้อมทั้งได้นำองค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ด้านการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว 3) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มาใช้ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

การศึกษาในเชิงเอกสาร รวบรวมและวิเคราะห์เอกสารสำคัญทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ได้แก่ เอกสารนโยบายระดับชาติ เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580) แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565–2570) เอกสารข้อมูลท้องถิ่น เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลเมืองบางเลน (พ.ศ. 2566 – 2570) รายงานผลการดำเนินงานประจำปี องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี และฐานข้อมูลชุมชนและแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นชุมชนบางเลน เป็นต้น พร้อมศึกษางานวิจัยและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน

การศึกษาในภาคสนาม แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาบริบทของชุมชนบางเลน โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 5 คน

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบางเลน โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 5 คน

ระยะที่ 3 การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบางเลน โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 12 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วน ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรศาสนา และผู้แทนชุมชน

ระยะที่ 4 การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่ใช้เส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 20 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการศึกษานี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด จำนวน 37 คน แบ่งเป็นเชิงคุณภาพ จำนวน 17 คน และเชิงปริมาณ จำนวน 20 คน

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับชุมชนกำหนดคุณสมบัติเพื่อคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม มีความรู้ ความเข้าใจในบริบทของพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนและศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบางเลน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ประธานวิสาหกิจชุมชนสวนบัว ปราณีชุมชน และผู้ประกอบการ ซึ่งขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 คน ถือว่าเพียงพอสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) (Guest et al., 2006)

นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อีกเช่นกัน จำนวน 12 คน สำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลในการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบางเลน การระบุขนาดของกลุ่มสนทนาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Krueger and Casey (2015) ซึ่งเสนอว่าขนาดของกลุ่มที่เหมาะสมโดยทั่วไปจะอยู่ระหว่าง 6 – 12 คน เพื่อให้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึง โดยเน้นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นการวิจัยจากทุกภาคส่วน ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรศาสนา และผู้แทนชุมชน จำนวน 12 คน ประกอบด้วย 1) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว 2) นายกสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวนนทบุรี 3) เกษตรอำเภอบางใหญ่ 4) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี 5) สมาชิกธนาคารออมสินภาค 1 6) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลบางเลน 7) อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 8) ประธานวิสาหกิจชุมชนสวนบัว 9) ผู้ประกอบการร้านอาหารสวนบัว 10) ผู้ประกอบการสวนบัวโฮมสเตย์ 11) ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน และ 12) ผู้แทนสมาชิกในชุมชนบางเลน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงปริมาณ

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นนักท่องเที่ยวที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ จำนวน 20 คน ซึ่งขนาดกลุ่มตัวอย่างนี้เหมาะสมกับการประเมินเบื้องต้นในระดับชุมชน อีกทั้งยังไม่มุ่งสรุปผลเชิงอนุมานทางสถิติ การใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กจึงถือว่าเพียงพอในการสะท้อนความคิดเห็นเบื้องต้น ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Hill (1997) ที่เสนอว่า ในการวิจัยภาคสนามที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ กลุ่มตัวอย่างขนาด 15–30 คน สามารถให้ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. เครื่องมือที่ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 3 เครื่องมือ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) สำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับบริบทชุมชนและศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยออกแบบแนวคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และอ้างอิงจากแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว 2) แบบบันทึกการสังเกต จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม และ 3) แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มใช้ในการรวบรวมการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

2. เครื่องมือที่ใช้การศึกษาเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว 3) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งพัฒนาจากแนวคิดองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว (5As) ของ Chuebamrung (2009) และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน โดยพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งพบว่าข้อคำถามทั้งหมดมีค่า IOC อยู่ในช่วง 0.67 – 1.00 แสดงถึงความสอดคล้องที่อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม จากนั้นได้ดำเนินการปรับปรุงเครื่องมือวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมจัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกับผู้นำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อศึกษาบริบทของชุมชนบางเลนและวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งใช้วิธีการสนทนากลุ่มกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อร่วมกันเสนอแนวทางการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อประเมินความพึงพอใจต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลนที่พัฒนาขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้กับข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม โดยใช้ 2 วิธี ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสกัดสาระสำคัญเกี่ยวกับบริบทชุมชน ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน และความคิดเห็นต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว 2) การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เป็นวิธีการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์เนื้อหา มาจัดหมวดหมู่ข้อมูล ซึ่งจะนำไปสู่การสังเคราะห์เพื่อได้แนวทางพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลนทั้งหมดจะวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่

การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อแสดงระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน

การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการโดยจัดแบ่งเป็น 4 ตอน ตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้สามารถถ่ายทอดผลการศึกษาดังกล่าวอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงกัน โดยใช้วิธีการพรรณนาเชิงเนื้อหา การสังเคราะห์ประเด็น และการจัดทำตารางประกอบ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักถึงบริบทของชุมชนบางเลน รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัย จึงสามารถสรุปถึงบริบทของชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ได้ 2 หัวข้อ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ชุมชนบางเลนตั้งอยู่บริเวณคลองอ้อมซึ่งเป็นเส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำและลำคลอง ชื่อ “บางเลน” มาจากสภาพพื้นที่ที่เป็นโคลนเลนจำนวนมาก การที่ชุมชนติดกับคลองและแม่น้ำทำให้เกิดระบบนิเวศริมน้ำที่สมบูรณ์และส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้มาช้านาน ประวัติชุมชนสะท้อนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน อาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครและมีการเดินทางที่สะดวกสบาย ทำให้พื้นที่เปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจัดสรรเพื่อการอยู่อาศัยมากขึ้น วิถีชีวิตของชุมชนมีความโดดเด่นในด้านการเป็นชุมชนริมน้ำที่ยังคงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม อัตลักษณ์ที่โดดเด่น คือ การเป็นแหล่งรวมของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์พันธุ์ไม้มงคลพื้นเมืองดั้งเดิมของจังหวัดนนทบุรี และด้านการผลิตอาหารท้องถิ่น โดยเฉพาะการผลิตปลาตามสูตรโบราณที่มีประวัติยาวนานกว่า 80 ปี การเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว รวมทั้ง การทำขนมไทยและอาหารไทยแบบโบราณ นอกจากนี้ โครงสร้างสังคมมีลักษณะของชุมชนแบบดั้งเดิมที่มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ผ่านวิสาหกิจชุมชนสวนบัวที่เป็นตัวอย่างของการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกัน อีกทั้ง ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี เกษตรอำเภอบางใหญ่ ธนาคารออมสิน และมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชน

2.1 ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยระบบนิเวศริมน้ำที่เป็นทรัพยากรหลักที่สำคัญ โดยเฉพาะคลองอ้อมนนท์ที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา สวนบัวและพื้นที่เกษตรออร์แกนิกที่สร้างภูมิทัศน์สวยงาม และเื้อื่อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปิงบัว สระน้ำ และคลองต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งสะสมน้ำธรรมชาติและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำและนกน้ำหลายชนิด รวมทั้งพันธุ์ไม้มงคลพื้นเมืองที่ยังคงเป็นทรัพยากรทางชีวภาพที่มีคุณค่า

2.2 ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย วัดราษฎร์ประคองธรรมที่มีประวัติการก่อสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลายและมีหลวงพ่อพระนอนขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดนนทบุรี เรือชนมฤดี หรือเรือชนไทย 100 ปี ที่เป็นตัวอย่างของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทยดั้งเดิมและพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต และวัดสวนแก้วที่แสดงการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม

2.3 ทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยภูมิปัญญาด้านการผลิตปลาทุที่มีประวัติยาวนานกว่า 80 ปี ภูมิปัญญาด้านการเกษตรและการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมือง และภูมิปัญญาด้านการทำอาหารและขนมไทยโบราณ ประกอบด้วย ข้าวแช่ เมี่ยงกลีบบัว และทองพับ ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้

2.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ประกอบด้วย ตลาดน้ำประชารัฐสวนบัว ที่ปัจจุบันปรับบทบาทเป็นพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชนสวนบัวที่ให้บริการกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่หลากหลาย รวมทั้ง ร้านอาหารและที่พักต่าง ๆ

ผลการศึกษาริบทของชุมชนบางเลน แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนที่น่าสนใจจากการที่ชุมชนตั้งอยู่บริเวณคลองอ้อมมนต์ มีประวัติชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และโครงสร้างสังคมที่มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนที่หลากหลาย

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สามารถจำแนกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนบางเลนมีโครงสร้างการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และเกิดจากการรวมตัวของคนในพื้นที่โดยสมัครใจ ภายใต้การนำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสวนบัว โดยความร่วมมือจากผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน และวัดในพื้นที่ โดยเฉพาะวัดสวนแก้ว และวัดราษฎร์ประคองธรรม ที่ให้ความอนุเคราะห์สถานที่สำหรับเชื่อมโยงการท่องเที่ยว ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรม ประเพณี และการท่องเที่ยวได้อย่างกลมกลืน อีกทั้ง ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ เทศบาลเมืองบางเลน สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ธนาคารออมสิน สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมองค์ความรู้ พัฒนาทักษะการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ยกย่องภาพลักษณ์ของชุมชนในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีแบบแผนและยั่งยืน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมระดับอำเภอร่วมกับหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ได้แก่ เทศกาลชิมมะม่วงยายกล่ำของดีเมืองนนท์ ณ วัดสวนแก้ว และงานสวนแก้วเวิร์คแรลลี่ สัมผัสของดีวิถีนนท์ ซึ่งเป็นกิจกรรมเดินเพื่อการกุศลจากวัดสวนแก้ว ไปยังวิสาหกิจชุมชนสวนบัว โดยได้รับการสนับสนุนจากธนาคารออมสินและมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

2. ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต ชุมชนบางเลนมีการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลเชิงบวกต่อเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นรูปธรรม โดยเกิดการสร้างอาชีพใหม่และกิจกรรมเสริมรายได้ในหลายมิติ ได้แก่ การให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ การจำหน่ายสินค้าและอาหารพื้นบ้าน การจัดบริการเรือนำเที่ยว รวมถึงกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุที่มีบทบาทหลักในการผลิตสินค้า การจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว และดูแลโฮมสเตย์ นอกจากนี้ ชุมชนได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร และเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความเข้มแข็งทางสังคมในระดับฐานราก อย่างไรก็ตาม ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนยังไม่มากนักจึงควรมีการส่งเสริมบทบาทและเปิดพื้นที่ให้เยาวชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

3. ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ชุมชนบางเลนมีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดสวนแก้ว วัดราษฎร์ประคองธรรม เรือนไทยโบราณอายุกว่า 100 ปี ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทำอาหารและขนมไทยโบราณ การต้มปลาทุ และด้านวิถีชีวิตของ

ชุมชนริมคลอง กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ได้นำทุนเหล่านี้มาสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การจัดเวิร์กช็อปการทำอาหารพื้นบ้าน การเล่าเรื่องราวทางวัฒนธรรม และการสาธิตภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยมีปราชญ์ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังเยาวชน ซึ่งอาจส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเสี่ยงต่อการสูญหาย การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้เข้าสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนบางเลนมีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น ได้แก่ คลองอ้อมนนท์ ซึ่งเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า และพื้นที่สวนเกษตรแบบดั้งเดิมที่ยังคงรักษาวิถีการปลูกผลไม้พื้นถิ่นไว้ได้อย่างมีเอกลักษณ์ คือ มะม่วงยายกล่ำ ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ทรัพยากรเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงเป็นทุนทางธรรมชาติของชุมชน แต่สามารถนำมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวได้นอกจากนี้ แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) โดยมีการคัดแยกขยะในครัวเรือน การสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ การรณรงค์ลดการใช้พลาสติกในกิจกรรมท่องเที่ยว รวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมล่องเรือชมคลองในเส้นทางท่องเที่ยวสีเขียว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความพยายามในการส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด ได้แก่ พัฒนาเรือพลังงานไฟฟ้าเพื่อลดการใช้เชื้อเพลิง ซึ่งช่วยลดทั้งมลภาวะทางอากาศและเสียงในพื้นที่ แนวทางดังกล่าวสะท้อนถึงความตระหนักของชุมชนที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และความมุ่งมั่นในการสร้างระบบนิเวศการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อความยั่งยืน ทั้งในมิติสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

5. ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนบางเลนมีศักยภาพในการให้บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กถึงปานกลางได้ สามารถจัดบริการที่พัก อาหาร กิจกรรมล่องเรือ และกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ภายใต้บรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นกันเอง สะท้อนอัตลักษณ์ของวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น ความพร้อมดังกล่าวเกิดจากความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งได้จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริการ การดูแลสุขอนามัย และการจัดกิจกรรมที่คำนึงถึงความปลอดภัย จนชุมชนได้รับเครื่องหมายรับรอง SHA (Amazing Thailand Safety & Health Administration) อย่างไรก็ตาม หลังสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลาย ยังไม่มีการต่อยอดหรือขอรับรองมาตรฐานด้านอื่น ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม และชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์คือ เพจเฟซบุ๊ก สวนบัวโฮมสเตย์และสวนบัวคาเฟ่ แต่ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ได้สะท้อนศักยภาพที่สำคัญใน 5 ด้าน และเพื่อให้สามารถประเมินศักยภาพของชุมชนบางเลนได้อย่างเป็นระบบ คณะผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นดังกล่าว มาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนบางเลน

Table 1 shows the internal environment analysis of community-based tourism potential in Bang Len.

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
1. ชุมชนตั้งอยู่ริมคลองอ้อมซึ่งเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า มีภูมิทัศน์สวยงามและวิถีชีวิตริมน้ำที่ยังคงดำรงอยู่ (The community is situated along Khlong Om, a former branch of the Chao Phraya River, featuring scenic landscapes and a preserved riverside way of life.) 2. ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ได้แก่ เรือนไทย 100 ปี โรงปลาหูก อาหารไทย ขนมไทยโบราณ และวิถีชีวิตริมคลอง (The community possesses diverse cultural capital and local wisdom, including a century-old Thai house, a traditional mackerel processing facility, Thai cuisine, traditional Thai desserts, and a canal-side way of life.) 3. ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยคนในชุมชน ได้แก่ ตลาดน้ำประจักษ์สวนบัว และวิสาหกิจชุมชนสวนบัว (The community hosts tourist attractions that are locally managed, such as the Pracharat Suan Bua Floating Market and the Suan Bua Community Enterprise.) 4. ชุมชนมีความตื่นตัวและร่วมมือกันในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งผ่านกลไกท้องถิ่น (The community actively engages in tourism through strong local collaboration and organizational mechanisms.) 5. ชุมชนมีศาสนาสถานและศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรม ได้แก่ วัดสวนแก้ว วัดราษฎร์ประคองธรรม (The community features religious sites and moral-based learning centers, including Wat Suan Kaew and Wat Rat Prakongtham.)	1. ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ด้านการบริการ ทักษะภาษา และการประชาสัมพันธ์ (The community lacks personnel with expertise in tourism, particularly in areas such as hospitality, language skills, and public relations.) 2. การบูรณาการแหล่งท่องเที่ยวที่กระจัดกระจายยังไม่เป็นระบบหรือเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่อง (The integration of dispersed tourist attractions remains unstructured and lacks continuous connectivity.) 3. การมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวยังมีไม่มาก (There is limited involvement of local youth in community tourism activities.) 4. ระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ยังไม่ชัดเจนและยั่งยืน (The system for transmitting local wisdom to younger generations remains unclear and lacks sustainability.) 5. ยังไม่มีการต่อยอดมาตรฐานการบริการทางการท่องเที่ยว (There is a lack of advancement in establishing standardized tourism services.) 6. ช่องทางการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์มีน้อย และขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง (There are limited online communication and publicity channels, with a lack of continuous promotional efforts.)

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนบางเลน

Table 2 Shows the external environment analysis of community-based tourism potential in Bang Len.

โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
1. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันหันมาสนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนมากขึ้น (Contemporary tourist behavior shows increasing interest in cultural and community-based tourism.) 2. ชุมชนบางเลนตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร เดินทางสะดวกเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวแบบเช้าไปเย็นกลับ (Bang Len is located near Bangkok with convenient transportation access, making it suitable for day-trip tourism.)	1. การขยายตัวของเขตเมืองและการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในพื้นที่อาจรบกวนวิถีชีวิตดั้งเดิม (Urbanization and real estate development threaten traditional lifestyles.) 2. ความไม่ต่อเนื่องของงบประมาณหรือโครงการสนับสนุนจากภายนอกอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของกิจกรรมการท่องเที่ยว (The discontinuity of funding or external support programs may affect the sustainability of tourism activities.)

โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
3. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่น เช่น โครงการพระราชดำรินโครงการออมสิน และเทศบาลเมืองบางเลน เป็นต้น (Support from governmental and local agencies, such as the Pracharat Project, Government Savings Bank, and Bang Len Municipality.) 4. การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยง วัดสวนแก้ว ตลาดน้ำประจักษ์สุพรรณบุรี โฮมสเตย์และกิจกรรมริมคลองอื่น ๆ เพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว (The development of an integrated cultural tourism route linking Wat Suan Kaew, Pracharat Suan Bua Floating Market, homestays, and other canal-side activities to create immersive tourist experiences.) 5. การผลักดันสินค้า GI มะม่วงยายกล่ำ ให้เป็น Soft Power ทางการท่องเที่ยว (Promoting the GI-certified “Yai Klam” mango as a form of soft power to enhance tourism appeal.)	3. การท่องเที่ยวที่ไม่มีการวางแผนร่วมกันอาจนำไปสู่ปัญหาเชิงสิ่งแวดล้อม หรือการท่องเที่ยวเกินขนาด (Uncoordinated tourism development may lead to environmental issues or overtourism.) 4. การแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่มีโครงสร้างพื้นฐานพร้อมมากกว่า (Competition from better-equipped nearby destinations.)

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค สรุปได้ว่า ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีจุดแข็งจากโครงสร้างการรวมตัวที่เข้มแข็งแต่ขาดบุคลากรเชี่ยวชาญ มีโอกาสจากการสนับสนุนต่อเนื่องของหน่วยงานภายนอก แต่เผชิญอุปสรรคจากความไม่ต่อเนื่องของงบประมาณ ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต มีจุดแข็งจากการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับกลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุ แต่ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนยังไม่มาก มีโอกาสจากแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนที่เพิ่มขึ้น แต่มีอุปสรรคจากการขยายตัวของเขตเมือง ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนบางเลนมีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายแต่ขาดความชัดเจนในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชน มีโอกาสจากการพัฒนาสินค้า GI มะม่วงยายกล่ำให้เป็น Soft Power ทางการท่องเที่ยว อีกทั้ง การแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่มีความพร้อมมากกว่า ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจุดแข็งจากทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์แต่ยังขาดการต่อยอดมาตรฐานการบริการ มีโอกาสจากตำแหน่งใกล้กรุงเทพมหานครสำหรับการท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็นกลับ แต่พบปัญหาจากการขยายตัวของอสังหาริมทรัพย์ ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความสามารถในการให้บริการนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กถึงปานกลางได้ แต่ยังขาดการต่อยอดมาตรฐานการบริการในด้านอื่น ๆ และมีโอกาสจากแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้นแต่อาจพบกับความเสี่ยงในการรองรับนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี จากการศึกษาบริบทชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยว และนำไปสู่การสนทนากลุ่ม ของผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทำให้เกิดเป็นเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลนแบบเข้าไปเย็นกลับ ภายใต้ชื่อ “สวนแก้ว สวนบัว วิถีชีวิตริมคลองอ้อมนนท์”

โปรแกรมเส้นทางการท่องเที่ยวและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว
ชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
“สวนแก้ว สวนบัว วิถีชีวิตริมคลองอ้อมนนท์”

08.30 – 09.30 น.	นมัสการหลวงพ่อบุญรอด กัลยาณิ เข้าเยี่ยมชมอุโบสถธรรมชาติน้ำตกสวนธรรม และ อุดหนุนสินค้าของวัดและสินค้าชุมชน ที่สวนแก้วมาเก็ต ตลาดภายในวัด จำหน่ายผักผลไม้ ออร์แกนิก เพื่อหารายได้เสริมให้วัดและชาวบ้าน ณ วัดสวนแก้ว
10.00 – 12.00 น.	รับประทานอาหารว่าง ขนมพื้นบ้านและน้ำสมุนไพรจากทางชุมชนบางเลน ณ ตลาดน้ำ พระราชวังสวนบัว ศึกษาฐานแนวทางการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนและแนวทางการจัด การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชน จากนั้นทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวจากทุนทางวัฒนธรรม ของชุมชนบางเลน 1) การเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าวแบบโบราณ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการผลิต น้ำตาลมะพร้าวแบบดั้งเดิม พร้อมทั้งให้ทดลองลงมือทำ 2) การทำเหมียงกล้วยบัว เรียนรู้สรรพคุณดอกบัว วิธีจัดวาง และการรับประทานแบบ ไทยโบราณ 3) การทำทองพับมะม่วงยายกล่ำ ขนมไทยโบราณที่ผสมกับสินค้า GI จังหวัดนนทบุรี
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน ณ ร้านอาหารสวนบัว
13.00 – 14.00 น.	เข้าเยี่ยมชม เรือชนมฤดี เรือไทยอายุกว่า 100 ปี เป็นเรือไทยประยุกต์ขนาดใหญ่ ปัจจุบันไม่ได้เป็นเรือเพื่อพักอาศัย แต่เปิดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีลุ่มน้ำและสะท้อนวิถีชีวิต ในอดีตของชุมชนริมคลองอ้อมนนท์ ที่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ที่สมบูรณ์อยู่ในยุคปัจจุบัน นอกจากนั้นแล้ว สามารถร่วมกิจกรรมใส่ชุดไทย ถ่ายภาพย้อนยุคร่วมกับเรือชนมฤดีได้
14.00 – 14.30 น.	ชมธรรมชาติและวิถีชีวิตริมคลองอ้อมนนท์ด้วยเรือไฟฟ้าไฮบริดจ์ พลังงานสะอาดจากแผง โซลาร์เซลล์
14.30 – 15.30 น.	สักการะพระนอนองค์ใหญ่ที่สุดในจังหวัดนนทบุรี ณ วัดราษฎร์ประคองธรรม ประดิษฐาน ในวิหารที่มีหลังคาจำลองลักษณะพระธาตุสามนคร ได้แก่ พระธาตุทริภุญชัย พระธาตุพนม พระปฐมเจดีย์ และสักการะหลวงพ่โต (ข้าปอกง) พร้อมทั้งเทวรูป ได้แก่ เจ้าแม่กวนอิม พญางูเห่า ท้าวเวสสุวรรณ และเทพทันใจ
15.30 – 16.00 น.	ศึกษาวิธีการทำปลาหมึกต้มจากสูตรดั้งเดิมที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ณ บ้านปลาหมึก โรงต้มปลาหมึก เก่าแก่ กว่า 80 ปี ริมคลองบางใหญ่
16.30 น.	เดินทางถึง สวนบัวโฮมสเตย์ (จุดรวมพล)

*** โปรแกรมอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม ***

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 31 – 40 ปี และมีการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยมีความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

Table 3 Shows the average and standard deviation of satisfaction regarding community tourism routes and activities in Bang Len, Bang Yai District, Nonthaburi.

องค์ประกอบ (Evaluation Component)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล (Interpretation)
1. การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility to tourist attractions)	4.02	0.82	มาก (High)
2. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Tourist attractions)	4.19	0.83	มาก (High)
3. กิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Tourism activities)	4.22	0.73	มากที่สุด (Highest)
4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities and amenities)	4.11	0.77	มาก (High)
รวม (Overall)	4.13	0.78	มาก (High)

จากตารางที่ 3 แสดงระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$; S.D. = 0.78) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความพึงพอใจด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.22$; S.D. = 0.73) ส่วนด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.19$; S.D. = 0.83) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X} = 4.11$; S.D. = 0.77) และด้านการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.02$; S.D. = 0.82) มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

โดยมีข้อเสนอแนะ สรุปได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรจัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวที่ชัดเจน และติดตั้งป้ายบอกทางในจุดสำคัญให้ครอบคลุมและมองเห็นได้ง่าย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการเดินทาง
2. สิ่งอำนวยความสะดวก ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้พร้อมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดพื้นที่จอดรถให้ชัดเจน การดูแลรักษาห้องน้ำให้สะอาด รวมถึงการจัดจุดพักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นกลุ่ม เป็นต้น
3. การมีส่วนร่วม ควรส่งเสริมบทบาทของเด็กและเยาวชนในชุมชนให้เป็นภาคีคู่คี่น้อย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายและเป็นกันเอง
4. การออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยว ควรปรับปรุงแบบกิจกรรมให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ใช้เวลาอย่างไม่เร่งรีบ เพื่อให้สามารถเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น
5. การประชาสัมพันธ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ชุมชนผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เพจหรือคลิปวิดีโอที่เน้นการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและสามารถแชร์ต่อได้สะดวก เพื่อเพิ่มการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ชุมชนบางเลนมีความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนที่น่าสนใจจากการที่ชุมชนตั้งอยู่บริเวณคลองอ้อมนนท์ มีประวัติชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และโครงสร้างสังคมที่มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Unthong and Phaokrueng (2021) ที่พบว่า เกาะยวน้อยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่นไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตเป็นทุนประเดิมสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว และด้วยความเข้มแข็งของชุมชนที่ผ่านกระบวนการ การมีส่วนร่วมเพื่อต่อสู้กับปัญหาวิกฤติประมงพื้นบ้าน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phromprasit (2022) ที่พบว่า ปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นนั้น ประกอบด้วย 1) วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์ 2) ผู้นำกลุ่มมีวิสัยทัศน์ และการบริหารโดยยึดหลักธรรมมาภิบาล 3) ความตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก และ 4) มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 จากการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนบางเลนมีจุดแข็งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่โดดเด่น ซึ่งสามารถนำมาสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิต ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Hunpadungrat, 2021) นอกจากนี้ ความเข้มแข็งของชุมชนและการมีระบบการบริหารจัดการโดยคนในพื้นที่ ช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างมีทิศทาง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Din Khoksung (2006) ที่ระบุว่า ปัจจัยด้านผู้นำและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนคือ ปัจจัยภายในที่สำคัญต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขณะเดียวกัน ปัจจัยภายนอกยังมีส่วนสนับสนุน โดยเฉพาะกระแสความนิยมของนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประสบการณ์ชุมชน ซึ่งช่วยสร้างโอกาสในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวให้ตอบโจทย์ตลาดใหม่ได้อย่างหลากหลาย (Community-Based Tourism Institute, 2017)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังมีข้อจำกัดในด้านบุคลากร โดยเฉพาะความรู้และทักษะด้านการจัดการ การสื่อสาร และการบริการ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาได้อย่างแท้จริง (Nua-amnot, 2024) อีกทั้ง เยาวชนไม่ได้มีบทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะยังไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้น จึงควรมีการส่งเสริมและเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกับชุมชนอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pimaphunsri (2021) ที่กล่าวไว้ว่า เยาวชนสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและควรอยู่บนฐานของการพัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกัน รวมถึงเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าให้กับการท่องเที่ยว หากขาดการส่งเสริมที่เหมาะสม ย่อมทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรุ่น และอาจทำให้ชุมชนไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาวได้ นอกจากนี้ ช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ที่มีน้อยและขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นที่รู้จัก ถึงแม้ว่าจะมีทรัพยากรที่โดดเด่นก็ตาม แต่ไม่สามารถนำเสนอคุณค่าเหล่านี้ไปสู่นักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ที่ด้อยกว่าคู่แข่ง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะต้องมุ่งเน้นการพัฒนาช่องทางการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัล เช่น โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ และแพลตฟอร์มการท่องเที่ยว เพื่อสร้างการรับรู้และนำเสนอข้อมูลของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Santawee et al. (2019) ที่พบว่า การใช้สื่ออินเทอร์เน็ต

โซเซียลมีเดีย หรือนำสื่อออนไลน์มาใช้เป็นเครื่องมือการสื่อสารการตลาดที่มีความเหมาะสมกับชุมชนในแต่ละแห่ง เนื่องจากเป็นสื่อที่กำลังได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลนมีความเหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากชุมชนบางเลนเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นทางธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนที่ผสมผสานระหว่างมิติทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ วิถีชีวิตดั้งเดิม ภูมิปัญญาชุมชน และความใกล้ชิดกับธรรมชาติริมคลอง จึงได้กำหนดเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมแบบเข้าไปเย็นกลับที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์และคุณค่าของชุมชน ภายใต้สโลแกน “สวนแก้ว สวนบัว วิถีชีวิตริมคลอง ออมรินทร์” ประกอบไปด้วย แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นของชุมชน อีกทั้ง การออกแบบเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลนเป็นการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ โดยผสมผสานกับกิจกรรมฐานการเรียนรู้ที่อาศัยต้นทุนของพื้นที่เป็นหลักและไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน ในระยะเริ่มต้นได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในรูปแบบเข้าไปเย็นกลับที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ปัจจุบัน ทั้งนี้ หากชุมชนมีความพร้อมเพิ่มขึ้น อาจขยายรูปแบบเส้นทางและกิจกรรมเป็นแบบพักค้างคืน เพื่อเป็นการกระจายรายได้กับชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sunsan et al. (2021) ที่พบว่า ชุมชนทุ่งมะพร้าวมีทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่สามารถนำมาพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยไม่ลดทอนคุณค่าและการจัดการขีดความสามารถการท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Buathong and Pornprasit (2024) ที่พบว่า การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ภายใต้ต้นทุนของพื้นที่เป็นหลักและชูความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ทำให้ได้กิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนที่มีความน่าสนใจ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวชุมชนบางเลน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพึงพอใจด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นมีความน่าสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jitgosol and Asipong (2022) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะการได้สัมผัสในการทำกิจกรรมกับชุมชนโดยตรง สัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมภายในชุมชนได้ อีกทั้ง การมีผู้ให้ความรู้และคำแนะนำที่มีคุณภาพ การผสมผสานความคิดสร้างสรรค์เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นจุดเด่นสำคัญที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ดีและเกิดความประทับใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Maneeroj (2017) ที่ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนโดยกิจกรรมการท่องเที่ยวมุ่งสร้างปฏิสัมพันธ์ และความผูกพันระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือนผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงรากเหง้าของชุมชนเน้นความยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน รวมถึงสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน และก่อให้เกิดการเรียนรู้ประสบการณ์ที่มีคุณค่ากับผู้มาเยือน

แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวชุมชนบางเลนยังจำเป็นต้องปรับปรุงติดตั้งป้ายบอกทางในจุดสำคัญให้ครอบคลุมและมองเห็นได้ง่าย พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และผู้ถ่ายทอดความรู้ หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้รับความพึงพอใจในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566 –2570) เทศบาลตำบลบางเลน จังหวัดนนทบุรี ที่มีการกำหนด

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค และการสาธารณสุข ที่ต้องพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนบางเลนมีความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิต ทั้งนี้ เป็นเพราะชุมชนบางเลนมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และธรรมชาติที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

สรุปผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบางเลน ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี พบว่า ชุมชนบางเลนเป็นชุมชนเก่าแก่ริมคลองอ้อมนนท์ ซึ่งเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า มีความโดดเด่นในด้านวิถีชีวิตริมน้ำ การเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ครอบคลุมทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต 3) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 5) คุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีจุดแข็งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ความเข้มแข็งของชุมชน และการมีแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง อีกทั้ง สามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังมีจุดอ่อนจากการขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญ การบูรณาการแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่เป็นระบบ การมีส่วนร่วมของเยาวชนยังไม่มีมาก ไม่มีการต่อยอดคุณภาพบริการ รวมทั้งขาดการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังต้องเผชิญกับอุปสรรคจากการขยายตัวของเขตเมือง ความไม่ต่อเนื่องของงบประมาณสนับสนุน และการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ผลการศึกษานำไปสู่การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ ภายใต้ชื่อ “สวนแก้ว สวนบัว วิถีชีวิตริมคลองอ้อมนนท์” ที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว พร้อมกิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผลการประเมินความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมาก หากพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมสามารถสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ เสริมสร้างรายได้ให้ชุมชนและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ “โมเดลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory CBT Development Model)” ที่คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากผลการวิจัย ระบุว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ความร่วมมือพหุภาคี และการยกระดับคุณภาพบริการและการสื่อสารภาพลักษณ์ ทั้งนี้ โมเดลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างมีส่วนร่วมนี้ สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกันได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ชุมชนบางเลนมีความโดดเด่นด้านบริบทท้องถิ่น ทั้งในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา โดยเฉพาะวิถีชาวสวนริมคลอง การดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย การจัดกิจกรรมทางศาสนาในวัด และการรวมกลุ่มผลิตสินค้าชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะ สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุนทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น การรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบางเลนในรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย หรือฐานข้อมูลดิจิทัล การส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรมในชุมชนให้เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ที่เล่าเรื่องราวของชุมชนผ่านมุมมองของคนในพื้นที่ เช่น วิดีโอสารคดีสั้น บทความเล่าเรื่อง หรือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเล่าเรื่องของตนเองผ่านโซเชียลมีเดีย เป็นต้น

จากผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ชุมชนบางเลนมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ ขณะเดียวกัน ชุมชนยังมีความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว และสถาบันการศึกษา ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบ เช่น การอบรมและพัฒนาทักษะด้านการจัดการท่องเที่ยวทักษะด้านภาษา การบริการ และการประชาสัมพันธ์ รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น อบรมมัคคุเทศก์น้อย อบรมทักษะด้านการนำเที่ยวในท้องถิ่น และกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญา เป็นต้น นอกจากนี้ ควรร่วมวางแผนพัฒนาระยะยาวกับชุมชน และสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน พร้อมทั้งควรมีแผนประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องผ่านสื่อออนไลน์และช่องทางเครือข่ายของจังหวัด เพื่อเพิ่มการรับรู้ให้มากขึ้น

จากผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยชุมชนบางเลนมีความร่วมมือของคนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพ ซึ่งช่วยให้กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีความเชื่อมโยงกับบริบทและอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างเหมาะสม ดังนั้น จึงควรมุ่งเน้นที่การต่อยอดและขยายผลกิจกรรมไปสู่การจัดการอย่างเป็นระบบ โดยรวบรวมกิจกรรมเป็นแพ็คเกจท่องเที่ยวที่สามารถนำเสนอได้ในเชิงพาณิชย์ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ ควรมีการประเมินและปรับกิจกรรมตามความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป พร้อมทั้งควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายกับพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางในระดับอำเภอหรือจังหวัด

จากผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 4 จากผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนบางเลน พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับดี โดยเฉพาะด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว อยู่ในระดับดีมาก อย่างไรก็ตาม ยังชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเส้นทางและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดทำแผนที่และป้ายบอกทางที่ชัดเจน การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้มีมาตรฐาน เช่น จุดจอดรถ ห้องน้ำ และจุดพักสำหรับนักท่องเที่ยว การส่งเสริมบทบาทของเยาวชนในชุมชนให้มีส่วนร่วม รวมถึงการปรับรูปแบบกิจกรรมให้มีความยืดหยุ่น เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชุมชน นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เพจ หรือวิดีโอที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาและพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการมีส่วนร่วมของเยาวชน ควรมีการสำรวจความต้องการและศักยภาพของบุคลากรและเยาวชนในท้องถิ่น แล้วนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับภาคีท้องถิ่นและภาคีเอกชน แล้วออกแบบกลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชน

2.2 การศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและยืดหยุ่น ควรมีการศึกษาและวิจัยความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เพื่อออกแบบกิจกรรมให้หลากหลายตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละกลุ่ม

2.3 การพัฒนากลยุทธ์การตลาดและการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์ ควรมีการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของช่องทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ตลอดจนการจัดทำแผนการตลาดและประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์และออฟไลน์เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างการรับรู้และกระตุ้นการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในลักษณะของโมเดลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory CBT Development Model) ที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรในชุมชน การดึงดูดเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มาเป็นฐานในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนมีบทบาทตั้งแต่การคิด วางแผน ดำเนินงาน ประเมินผล และบริหารจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ผ่านกลไกที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน

3. ความร่วมมือพหุภาคี ความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

4. การยกระดับคุณภาพบริการและการสื่อสารภาพลักษณ์ การพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสม เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชนในฐานะแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ

ภาพที่ 1 โมเดลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (คณะผู้วิจัย, 2568)

Figure 1 Participatory CBT Development Model (Research Team, 2025)

โมเดลนี้สร้างจากการสังเคราะห์ประสบการณ์จริงของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบางเลน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่ได้เกิดขึ้นจากการวางแผนพัฒนาเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากการรวมพลังของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ได้แก่ วิถีชีวิตริมน้ำ วัฒนาอาราม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานเข้ากับการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่ประชาชนระดับฐานรากไปจนถึงผู้บริหารท้องถิ่น

นอกจากนี้ การรวมกลุ่มของภาคีเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศาสนสถาน ธนาคาร และมหาวิทยาลัยกลายเป็นพลังที่ช่วยยกระดับศักยภาพของชุมชนให้ก้าวสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพอย่างยั่งยืน การสนับสนุนด้านความรู้ มาตรฐานบริการ และการประชาสัมพันธ์ ทำให้ภาพลักษณ์ของชุมชนบางเลนเปลี่ยนจากชุมชนที่ไม่เป็นที่รู้จัก สู่พื้นที่เป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงคุณค่า ด้วยองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โมเดลนี้จึงไม่ใช่เพียงเครื่องมือพัฒนาในเชิงเทคนิค แต่ยังเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งของนักท่องเที่ยว ชุมชน และภาครัฐไปพร้อมกัน โดยเฉพาะการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะเป็นต้นแบบให้กับการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ได้อีกในอนาคต

References

- Boonyatithan, E. (2010). *Professional SWOT analysis manual*. Dokya Publishing House.
- Buathong, S., & Pornprasit, P. (2024). Participatory development of community tourism routes: A case study of Ko Tao community, Mueang District, Songkhla Province. *Journal of Narathiwat Rajanagarindra University: Humanities and Social Sciences*, 11(2), 66–94.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pnuhuso/article/view/270480>
- Chansawang, R. (2019). *Community capacity in managing tourism resources*[Teaching material, Sustainable Thai tourism resource management course]. Management Program, Sukhothai Thammathirat University.
- Chompoopanya, A., & Rojanatrakul, T. (2022). The development potential of the community in participant model to sustainable tourism community. *Journal of Modern Learning Development*, 7(8), 414–430. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/256695>
- Chuebamrung, T. (2009). *The role of local administrative organizations in sustainable tourism development based on the sufficiency economy philosophy*. College of Local Administration, King Prajadhipok's Institute.
- Community-Based Tourism Institute (CBTI). (2017). *Community based tourism manual: Concepts, principles, and practices*. Community Based Tourism Institute.
- Din Khoksung, S. (2006). *Community tourism management: A case study of Chaba Beach, Chaba Subdistrict, Mueang District, Ubon Ratchathani Province*[Master's thesis, Khon Kaen University].

- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82.
DOI:10.1177/1525822X05279903
- Hill, R. (1998). What sample size is “enough” in internet survey research?. *Interpersonal Computing and Technology: An Electronic Journal for the 21st Century*, 6(3–4), 1–10.
- Hunpadungrat, W. (2021). The study of cultural capital and community participation in cultural tourism management in Yom Ban Wang Pai, Tha Ton Subdistrict, Mae Ai District, Chiang Mai Province. *Journal of Development Administration Research*, 11(3), 460–470.
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/JDAR/article/view/248841>
- Jitgosol, Y., & Asipong, T. (2022). Guidelines for development creative health tourism activities of Ban Samrong community, Tha Sawang Subdistrict, Muang District, Surin Province. *Journal for Developing the Social and Community*, 9(3), 309–326. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rdirmu/article/view/258203>
- Kerdsang, K., & Ratcharak, N. (2017). Strategical sustainable tourism development: Bang Bai Mai Subdistrict, Mueang District, Surat Thani Province. *Suratthani Rajabhat Journal*, 4(2), 231–249. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/srj/article/view/123038>
- Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2015). *Focus groups: A practical guide for applied research* (5th ed.). SAGE Publications.
- Leksuma, P., & Siriwong, P. (2022). The development of responsible tourism routes to accommodate corporate tourists in the Western Region. *Journal of Arts Management*, 6(4), 2082–2106. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam/article/view/257889>
- Maneeroj, N. (2017). Community-based tourism management. *Journal of International and Thai Tourism*, 13(2), 25–46. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jitt/article/view/113060>
- Ministry of Tourism and Sports. (2017). *Creative tourism destination management manual*. Ministry of Tourism and Sports.
- National Tourism Policy Committee. (2019). *Criteria for community-based tourism development in Thailand*. National Tourism Policy Committee. https://www.dasta.or.th/uploads/file/202108/1629368685_b2ddd72914e81812b5ee.pdf
- National Tourism Policy Committee. (2023). *The 3rd National Tourism Development Plan (2023–2027)*. Ministry of Tourism and Sports.

- Nomnumsab, W. (2022). Developing artisan creative community-based tourism route in Nakhon Pathom province [Creative community-based tourism route development]. *Journal of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi*, 4(3), 443–456. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/art/article/view/264836>
- Nonthaburi Provincial Agricultural Council. (2018). *General information on Nonthaburi Province. Nonthaburi Provincial Agricultural Council*. <https://nfcnonthaburi.files.wordpress.com/2018/10/e0b8aae0b988e0b8a7e0b899e0b897e0b8b5e0b988-1.pdf>
- Nonthaburi Provincial Office of Tourism and Sports. (2022). *Tourism Statistics of Nonthaburi Province*. https://nonthaburi.mots.go.th/more_news.php?cid=71
- Nua-amnat, R. (2024). Local capital for foundational economic development in Chao Phraya headwaters tourism. *Journal of Education and Social Agenda*, 1(1), 57–69. <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/ACJJ/article/view/1145>
- Office of Sustainable Tourism Development Areas. (2015). *Community-based tourism*. Cocoon & Co., Ltd.
- Phonphuak, S., Nithichaianan, N., Pupuncherk, T., & Nithisiriwaritkun, W. (2024). The development of local tourism routes with the participation of Thai–Cambodian border communities, Surin Province. *Panyapiwat Journal*, 16(2), 165–182. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pimjournal/article/view/267894>
- Phromprasit, W. (2022). *Success factors in community-based tourism development: A case study of Ban Na Ton Chan*[Master’s thesis, Naresuan University].
- Pimaphunsri, P. (2021). Innovation and creativity for local value-driven products. *Burapha Journal of Business Management, Burapha University*, 10(2), 128–147. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/BJBM/article/view/249503>
- Santawee, K., Theerasawasdi, P., & Akkarasriworn Nakaoka, C. (2019). Guidelines for innovative marketing communication management of creative community-based tourism. *Journal of Research for Learning Transformation*, 2(1), 1–11. <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/erdi/article/view/13569>
- Siriwan, N. (2024). Secondary city tourism development. *Research Review Article*, 45, 1–12. <https://prt.parliament.go.th/server/api/core/bitstreams/f05ef41b-a61d-4e9b-9a19-da7064bbda11/content>

- Somshila, K., & Kaewnuch, K. (2018). Participative factors affecting community based tourism management: a case study of Kham Muang, Kalasin Province. *Dusit Thani College Journal*, 12(1), 103–123. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/journaldtc/article/view/117952>
- Suansri, P., & Yeejorhor, S. (2013). *Community-based tourism standard manual*. Community Based Tourism Institute.
- Tourism Marketing Research Division. (2024). Who travels locally. *Tourism Authority of Thailand Academic Bulletin*, 10(3), 34–39. https://tatreviewmagazine.com/e_magazine/vol-10-no-3-july-september-2024/
- United Nations. (2006). *Community participation in development initiatives*. UN Department of Economic and Social Affairs.
- Unthong, A., & Phaokrueng, A. (2021). Community capital and economic returns of community-based tourism in Koh Yao Noi, Phang Nga Province. *Journal of Economics and Management Strategy*, 8(1), 1–18. <https://kuojs.lib.ku.ac.th/index.php/jems/article/view/3140>
- World Tourism Organization. (1997). *Tourism: 2020 vision: influences, directional flows and key trends: executive summary: [a new forecast from the World Tourism Organization]*. <https://digitallibrary.un.org/record/258478>
- Wutthiphatphong, P., Inthamont, C., & Somsanhaan, T. (2023). The potential of community-based tourism under the OTOP community tourism project: a case study of I-Sarn Local Culture-Oriented Tourism Village (Ban Sasom), Khong Chiam District, Ubon Ratchathani. *Journal of Public Administration and Political Science*, 12(1), 41–63. <https://ojs.lib.buu.ac.th/index.php/journalgspa/article/view/8686>